

Pedagogical trends in the Aegean

Vol 13, No 1 (2024)

Τεύχος 13

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Θεματικός Τόμος: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Επιμέλεια: Ελένη Σκούρτου, Κωνσταντίνος Βρατούλης, Αλβίζος Σοφός

Υποστηρικτικοί θεσμοί για την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων

Αρχοντούλα Διακογεωργίου

doi: [10.12681/revmata.37701](https://doi.org/10.12681/revmata.37701)

Copyright © 2024, Αρχοντούλα Διακογεωργίου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Τεύχος 13, 2024

To cite this article:

Διακογεωργίου Α. (2024). Υποστηρικτικοί θεσμοί για την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων. *Pedagogical Trends in the Aegean*, 13(1). <https://doi.org/10.12681/revmata.37701>

Υποστηρικτικοί θεσμοί για την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων

Αρχοντούλα Διακογεωργίου¹
arxontouladiako@hotmail.com

Περίληψη

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καλείται να προσαρμοστεί στις μεγάλες αλλαγές τις οποίες έχει επιφέρει το προσφυγικό κύμα κατά τα τελευταία χρόνια στην κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού. Στο χώρο του σχολείου υλοποιούνται αλλαγές, καθώς η εκπαίδευση αποτελεί το βασικό πυλώνα της κοινωνικής συνοχής. Βασικός στόχος της εκπαίδευσης είναι η ένταξη των παιδιών με προσφυγικό υπόβαθρο στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της χώρας και όχι η αφομοίωσή τους. Οι κοινωνικές διαφορές απειλούν τη συνοχή του κοινωνικού ιστού της χώρας υποδοχής και αυξάνει τις δυσκολίες στη ζωή των προσφύγων. Στο παρόν άρθρο θα παρουσιάσουμε τους θεσμούς για την υποστήριξη των μαθητών- προσφύγων στο σχολείο με ιδιαίτερες αναφορές στις Τάξεις Υποδοχής και στις Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης των προσφύγων. Επίσης θα αναφέρουμε τα ζητήματα τα οποία προκύπτουν στο πλαίσιο της λειτουργίας των υποστηρικτικών θεσμών και θα διατυπώσουμε προτάσεις για το διδακτικό υλικό και το διδακτικό προσωπικό το οποίο στελεχώνει Τάξεις Υποδοχής και στις Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης των προσφύγων.

Λέξεις κλειδιά: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Τάξη Υποδοχής, Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης των προσφύγων.

Summary

The Greek educational system is called upon to adapt to the major changes brought about to the Greek society by the wave of refugees in recent years. Changes are being implemented in the school area as education is the main pillar of social cohesion. The main goal of education is the integration of children with a refugee background into the social, economic and cultural life of the country and not their assimilation. Social differences threaten the cohesion of the host country's social fabric and increase the difficulties in the lives of refugees. In this article we will present the institutions for supporting refugee students at school with particular reference to Reception Classes and Refugee Reception and Education Structures. We will also mention the issues that arise in the context of the operation of the supporting institutions and we will formulate proposals for the teaching materials and the teaching staff who staff Reception Classes and in the Refugee Reception and Education Structures.

Key words: Intercultural Education, Reception Classroom, Refugee Reception and Education Structures.

1. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια η έννοια της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης αποκτά ολοένα και περισσότερη σημασία και γίνεται λόγος για την ανάγκη υιοθέτησης και ουσιαστικής εφαρμογής της. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση νοείται κυρίως ως νέα παιδαγωγική αντίδραση θεωρητικού και πρακτικού τύπου σε μια μεταβαλλόμενη πολιτιστική πραγματικότητα, όπου η μετατόπιση των παραδοσιακών πολιτισμικών πλαισίων και η αναποτελεσματικότητα της λειτουργίας των παραδοσιακών αξιών στις νέες σχέσεις, καθιστούν το γενικό πολιτισμικό πλαίσιο αδιαπέραστο για το άτομο και το εκθέτουν σε ισχυρές δυσκολίες προσαρμογής και διαμόρφωσης της ταυτότητας του (Κανακίδου, Παπαγιάννη, 1998). Ο όρος *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση* όμως δεν παραπέμπει σε ένα κοινά αποδεκτό μοντέλο, αλλά σε ένα ευρύ φάσμα από αναλύσεις θεωρητικού τύπου το οποίο σχετίζεται με τις προϋποθέσεις της εκπαίδευσης οι οποίες ισχύουν σε κάθε περίοδο και αναφέρονται κυρίως σε θέματα διδασκαλίας και μάθησης σ' ένα σχολείο

¹ Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων Νοτίου Αιγαίου με περιοχή ευθύνης το νησί της Κω.

που συνεχώς αλλάζει το τοπίο του. Η έννοια της *Διαπολιτισμικότητας* ορίζεται ως διαδικασία αναστοχαστικής αντίληψης και εμπειρίας του πολιτισμικού πλουραλισμού, αναγνώριση της ετερότητας και συνεργασίας μεταξύ ατόμων διαφορετικών πολιτισμών. Ως αποδέκτες της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης ορίζονται οι μαθητές ανεξάρτητα από την πολιτισμική τους προέλευση (Γκόβαρης, 1994). Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στηρίζεται στην αρχή της ισότητας των ανθρώπων, της παροχής ίσων ευκαιριών, της ισοτιμίας των πολιτισμικών και των γλωσσικών διαφορών, στοιχείων τα οποία πρέπει να αποτελούν στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων.

Στο εισαγωγικό μέρος του Διαθεματικού Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών αναφέρεται ότι, τα φαινόμενα της διεθνοποίησης του πολιτισμού και της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, σε συνδυασμό με τη «μείωση» των αποστάσεων συντελούν στη δημιουργία κοινωνικού περιβάλλοντος με ποικιλία πολιτισμικών, γλωσσικών, εθνοτικών και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών. Γι' αυτό πρέπει να ελαχιστοποιηθεί αφενός το πιθανό ενδεχόμενο της επιβολής ενός μονοδιάστατου πολιτισμικού μοντέλου και αφετέρου η ενίσχυση φαινομένων ξеноφοβίας και ρατσισμού. Στις Γενικές αρχές της Εκπαίδευσης αναφέρεται ότι για την ολόπλευρη ανάπτυξη του/της μαθητή/τριας κύριοι άξονες πρέπει να είναι:

- α. η παροχή γενικής παιδείας,
- β. η καλλιέργεια των δεξιοτήτων του μαθητή και η ανάδειξη των ενδιαφερόντων του,
- γ. η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης για όλους τους μαθητές.
- δ. η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας,
- ε. η ευαισθητοποίηση για την αναγκαιότητα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και η υιοθέτηση ανάλογων προτύπων συμπεριφοράς,
- στ. η προετοιμασία για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας,
- ζ. η φυσική, ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη και
- η. η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (ΔΕΠΠΣ, 2002)

Φορείς της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης - Το ελληνικό μοντέλο Εκπαίδευσης

Με δεδομένο ότι ο αριθμός των μαθητών/τριών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην Ελλάδα έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, απαιτούνται μέτρα και ειδικές, πρόσθετες δράσεις βασισμένες στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση για τη στήριξη τους μέσα στη σχολική μονάδα. Το θεσμικό σχήμα το οποίο υιοθετείται για την ένταξη των μαθητών έχει την παρακάτω μορφή:

-Τάξη Υποδοχής Ι

-Τάξη Υποδοχής ΙΙ

-Δομή Υποδοχής και Εκπαίδευσης των προσφύγων (ΔΥΕΠ)

2. Οι Τάξεις Υποδοχής

Οι Τάξεις Υποδοχής (ΤΥ) είναι ένας τομέας της γενικής εκπαίδευσης που αφορά αυτό που ονομάζουμε Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Έχουν ως στόχο την ενίσχυση μαθητών και μαθητριών από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και υποστηρίζονται κυρίως στο κομμάτι της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Ο βασικός σκοπός του συγκεκριμένου πλαισίου είναι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, αλλά παράλληλα και η διδακτική υποστήριξη σε άλλα αντικείμενα, ώστε να διευκολυνθεί η προσαρμογή, η παραμονή και η ενσωμάτωση του συγκεκριμένου μαθητικού πληθυσμού στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα και στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Δικαίωμα φοίτησης στη συγκεκριμένη δομή έχει το σύνολο των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών/τριών. Οι ΤΥ αποτελούν βασικό εκπαιδευτικό θεσμό για τη μαθησιακή και κοινωνική ένταξη στο σχολείο των μαθητών/τριών που προέρχονται από κοινωνικά ευάλωτες ομάδες. Ιδρύθηκαν το 1980 με το ΦΕΚ 1105 (τ.

Β'4.11.1980) και η φοίτηση σε αυτές αφορούσε κυρίως τους τσιγγάνους και τους παλιννοστούντες μαθητές. Το νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των ΤΥ από το 1980 τροποποιήθηκε αρκετές φορές. Η εκπαίδευση των μαθητών μέσα από αυτό το ευέλικτο διαπολιτισμικό θεσμικό πλαίσιο επιχειρείται να γίνει περισσότερο αποτελεσματική και συμμετοχική, ώστε οι μαθητές αυτοί να ενταχθούν ομαλά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Ο νόμος 3879/2010 εισήγαγε τον θεσμό των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) με στόχο «την ισότιμη ένταξη όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της λειτουργίας υποστηρικτικών δράσεων για τη βελτίωση της μαθησιακής επίδοσης, όπως η λειτουργία των τάξεων υποδοχής...». Σ' αυτό το πλαίσιο για να ιδρυθεί μια ΤΥ έπρεπε το σχολείο να είναι ενταγμένο σε Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας με συγκεκριμένα κριτήρια. Όμως ο ερχομός των μαθητών- προσφύγων δημιούργησε νέα δεδομένα σχετικά με τις ΤΥ και έτσι κατά τη σχολική χρονιά 2016-2017 δόθηκε η δυνατότητα σε όλα τα δημοτικά σχολεία στα οποία φοιτούσαν μαθητές από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες να λειτουργούν ΤΥ για να μπορούν οι φοιτούντες σε αυτές μαθητές να ενταχθούν ομαλά στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας. Η εγκύκλιος Φ1/79524/Δ1/15.5.2017 αναφέρει ότι «ο στόχος είναι η μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου μαθητών/τριων που προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και μαθητών/τριών με πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες· η βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων κυρίως στον γραμματισμό, αλλά και στον αριθμητικό εγγραμματισμό και επιπλέον σε συμπληρωματικά αντικείμενα, ώστε αυτοί να καταστούν ικανοί να αντεπεξέλθουν στο πρόγραμμα σπουδών τους και να παραμείνουν στο εκπαιδευτικό σύστημα ολοκληρώνοντας τις σπουδές τους».

Για τη φοίτηση στις ΤΥ- ΖΕΠ χρειάζεται η διεξαγωγή διαπιστωτικών τεστ, με τα οποία ανιχνεύεται το επίπεδο ελληνομάθειας των μαθητών που έχει προταθεί από τους εκπαιδευτικούς να φοιτήσουν σ' αυτές. Είναι επίσης απαραίτητη η ενυπόγραφη δήλωση του γονέα ή κηδεμόνα ότι επιθυμεί να παρακολουθήσει το παιδί του την ΤΥ, καθώς και απόφαση του συλλόγου διδασκόντων για το ποιοι μαθητές θα φοιτήσουν σε ΤΥ. Η διεξαγωγή των διαπιστωτικών τεστ γίνεται από τους εκπαιδευτικούς σε συνεργασία με τον Σχολικό Σύμβουλο. Το Εβδομαδιαίο Ωρολόγιο Πρόγραμμα (ΕΩΠ) των ΤΥ καταρτίζεται από τον σύλλογο διδασκόντων με την καθοδήγηση του Σχολικού Συμβούλου και υποβάλλεται για έγκριση σ' αυτόν. Το πρόγραμμα των Τάξεων Υποδοχής-Τμήμα ΖΕΠ ολοκληρώνεται σε δύο κύκλους φοίτησης, οι οποίοι προσαρμόζονται και εντάσσονται στο πρόγραμμα του σχολείου:

Στις **Τάξεις Υποδοχής Ι** φοιτούν μαθητές/τριες με ελάχιστη ή μηδενική γνώση της ελληνικής γλώσσας. Οι μαθητές ακολουθούν εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της γλώσσας, ώστε να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν και να ενταχθούν στην κανονική τάξη που είναι εγγεγραμμένοι. Ωστόσο, στο πλαίσιο της ομαλής ένταξης των μαθητών/τριών στο σχολείο, οι μαθητές /τριες παρακολουθούν και μαθήματα στην κανονική τους τάξη, όπως:

- Εικαστικά.
- Φυσική Αγωγή.
- Μουσική.
- Ξένη Γλώσσα ή και άλλο μάθημα.

Στις **Τάξεις Υποδοχής ΙΙ** φοιτούν μαθητές//τριες με μέτριο επίπεδο επάρκειας της ελληνικής γλώσσας. Οι μαθητές/τριες ακολουθούν παράλληλο υποστηρικτικό πρόγραμμα διδασκαλίας με τις κανονικές τάξεις όπου είναι εγγεγραμμένοι/ες.

Το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού εγγράφονται κανονικά στις τάξεις του γενικού σχολείου και παράλληλα δέχονται εξατομικευμένη διδακτική υποστήριξη στις Τάξεις Υποδοχής-Τμήμα ΖΕΠ. Η υποστήριξη παρέχεται είτε εκτός τάξης είτε μέσα στην τάξη τους με παράλληλη διδασκαλία από δεύτερο εκπαιδευτικό. Η φοίτηση στις τάξεις υποδοχής ΙΙ μπορεί να διαρκέσει έως και τρία σχολικά έτη. Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια έχουν υλοποιήσει εγχειρίδια για μαθητές/τριες με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που τώρα ορίζονται για τα προσφυγόπουλα. Ο τομέας συγγραφής εγχειριδίων για παιδιά με προσφυγικό υπόβαθρο εμπλουτίζεται συνεχώς. Από το Συμβούλιο της

Ευρώπης έχουν οριστεί τα Κριτήρια Γλωσσομάθειας, σύμφωνα με τα οποία κατατάσσονται οι μαθητές/τριες, ανάλογα με τον βαθμό κατάκτησης της γλώσσας. Από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο συγγράφονται ειδικά εγχειρίδια από ομάδες εκπαιδευτικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, σύμφωνα με τις αρχές της διδασκαλίας της γλώσσας που αποτελεί αναγκαίο εργαλείο για τις ΤΥ. Περιλαμβάνονται βιβλία για τα δύο επίπεδα των μαθητών/τριών:

-Για το επίπεδο αρχαρίων των μεγάλων τάξεων προσφέρονται για διδασκαλία τα βιβλία του μαθητή *«Ανοίγω το παράθυρο 1»*, το οποίο περιλαμβάνει Α' και Β' τεύχος και συνοδεύεται από Τετράδιο Εργασιών και το Βιβλίο για τον δάσκαλο και το «Γεια σας, παιδιά» Β' τεύχος με το αντίστοιχο Τετράδιο Εργασιών και το Βιβλίο για τον δάσκαλο. Τα βιβλία είχαν συγγραφεί για τα παιδιά ελληνικής καταγωγής στη Γερμανία.

-Για το επίπεδο προχωρημένων προσφέρονται τα βιβλία *«Ανοίγω το παράθυρο 2»*, το οποίο περιλαμβάνει Α' και Β' τεύχος και συνοδεύεται από Τετράδιο Εργασιών και το Βιβλίο για τον δάσκαλο και το «Μαθαίνω Ελληνικά 2». Τα βιβλία είχαν συγγραφεί για τα παιδιά ελληνικής καταγωγής στην Αμερική.

-Η σειρά *«Ανοίγω το παράθυρο 1»* απευθύνεται σε παιδιά με καθόλου ή ελάχιστη γνώση της Ελληνικής. Οι μαθητές/τριες θα κατακτήσουν το ελληνικό αλφάβητο και το μηχανισμό της πρώτης ανάγνωσης.

-Η σειρά *«Ανοίγω το παράθυρο 2»* προορίζεται για μαθητές/τριες που έχουν κάποιες βασικές γνώσεις της Ελληνικής είτε από συστηματική διδασκαλία στο σχολείο είτε από το ευρύτερο περιβάλλον τους.

Σε κάθε διδακτική ενότητα υπάρχει ένας διπλός στόχος:

1.Ο *επικοινωνιακός*, δηλαδή οι γλωσσικές δεξιότητες που θα χρειαστεί να κατακτήσουν οι μαθητές/τριες, για να επικοινωνήσουν με το περιβάλλον τους σε συγκεκριμένη περίπτωση π. χ. πώς να χαιρετούν ή να ζητούν κάποια πληροφορία.

2.Ο *γραμματικός*. Με κέντρο τον επικοινωνιακό στόχο επιλέγονται να παρουσιαστούν βασικά στοιχεία γραμματικής και συντακτικού. Γίνεται, δηλαδή, προσπάθεια η διδασκαλία της γραμματικής να μην είναι αποκομμένη από την επικοινωνιακή λειτουργία της, αλλά γίνεται μέσα από αυτήν.

Οι ενότητες αναφέρονται σε θέματα συνάντησης, γνωριμίας προσώπων, γνωριμίας με διαφόρους χώρους, συνεργασίες ομάδων, αλλαγής τόπου διαμονής και οικογενειακής ζωής. Κατευθυντήριο στόχος του διδακτικού υλικού είναι να συμβάλει στην καλλιέργεια και προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στον απόδημο ελληνισμό, έτσι ώστε οι νέες γενεές να αποκτήσουν μια ταυτότητα ανάλογη με τις κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες κοινωνικοποίησής του, δηλαδή *μια* διαπολιτισμική ταυτότητα. Συγχρόνως, οι μαθητές/τριες διδάσκονται, για γνωριμία με τον πολιτισμό της Ελλάδας και την Ιστορία της, τα εγχειρίδια *«Ελληνικός Πολιτισμός 1»* και *«Ελληνικός Πολιτισμός 2»*, με τα Τετράδια Εργασιών και τα βιβλία για τον δάσκαλο με μεθοδολογικές οδηγίες. Το μάθημα του Ελληνικού Πολιτισμού, σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα που συντάχτηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο διαιρείται σε δύο κύκλους ή επίπεδα. Ο πρώτος κύκλος καλύπτει τον ελληνικό πολιτισμό από τη μυθολογία και τα προϊστορικά χρόνια μέχρι την κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους, ενώ ο δεύτερος κύκλος καλύπτει τον πολιτισμό του Βυζαντινού και του Νεότερου Ελληνισμού. Στο βιβλίο του μαθητή αποφεύγονται οι πολλές χρονολογίες, εκτός από κάποιες πολύ σημαντικές, για την οριοθέτηση των σημαντικών γεγονότων. Το βιβλίο του Ελληνικού Πολιτισμού έχει σκοπό να γίνει ένας καλός πρεσβευτής της ιστορικής αλήθειας, να φτάσει σε πολλά σπίτια ομογενών, για να τους τονώσει το φρόνημα και να τους κάνει πιο υπερήφανους για τη χώρα καταγωγής τους. Για τη μεθόδευση της διδασκαλίας της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια Εκπαίδευση εκδίδονται αντίστοιχα *«Φυλλάδια με οδηγίες για την επιλογή της ύλης»* από τα σχολικά εγχειρίδια *«Νεοελληνική Γλώσσα»*, καθώς και προτάσεις για την οργάνωση και τη λειτουργία των τάξεων

υποδοχής. Επίσης παρέχονται «Οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς», καθώς και τρίτο φυλλάδιο με τα «Προβλήματα κοινωνικής και σχολικής ένταξης παιδιών παλιννοστούντων ομογενών».

Επιπλέον εκπαιδευτικό υλικό για την υποστήριξη των μαθητών/τριών είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (www.iiep.edu.gr), όπως: «Οι πατημασιές», «Πού είναι ο Φασαριάς;», «Πάμε στην Αγορά;», «Καλό ταξίδι», «Τα πρώτα μου Ελληνικά», «Σειρά: Μαργαρίτα», «Το βαλιτσάκι – Ελληνικά για παιδιά που μετακινούνται», «Η ιστορία των ανθρώπων», «Μιλώ και γράφω Ελληνικά», «Ανακαλύπτοντας τον ελέφαντα» (Οδηγός εκπαιδευτικού με ενδεικτικές δραστηριότητες για την υλοποίηση της θεματικής ενότητας «Αποδοχή και διαχείριση της διαφορετικότητας και άλλων σχετικών δεικτών επιτυχίας»). Επίσης, οι εκπαιδευτικοί των ΤΥ έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιούν βιβλία παιδικής λογοτεχνίας, παραμύθια με διαπολιτισμικό περιεχόμενο (Ο Έλμερ και το ουράνιο τόξο, Τα συναισθήματα μιας μάγισσας, Μια κάμπια πολύ κουρασμένη, Θα γίνουμε κύμα, Ό,τι ονειρευτείς μπορεί να γίνει, Ζαχρά και Νικόλας- Οι ιστορίες τους, Τα παπούτσια των άλλων, Σκληρό καρύδι, Ένας ασπρόμαυρος ζωγράφος, Τα πιο όμορφα νανουρίσματα του κόσμου, Το κίτρινο λεωφορείο για την πατρίδα, Αυτός είναι ο κόσμος μας. Το χαρούμενο λιβάδι, κ.ά.), Λεξικά ελληνικά και άλλων γλωσσών (ανάλογα με τις χώρες προέλευσης των μαθητών/τριών), διάφορα βιβλία από τις βιβλιοθήκες των σχολείων (π.χ.: Έλα να γράψουμε, ΟΕΔΒ, 1990). Τέλος, οι εκπαιδευτικοί διαμορφώνουν δικό τους διδακτικό υλικό, ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών/τριών της τάξης τους.

Κατά το σχολικό έτος 2022-2023 δίνεται η δυνατότητα στα δημοτικά σχολεία της χώρας να λειτουργήσουν Τάξεις Υποδοχής-ZEP, μέσω συγχρηματοδοτούμενου έργου από την Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Η σχετική Πράξη για το σχολικό έτος 2022-2023 αφορά στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου μαθητών/τριών προερχόμενων από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και μαθητών/τριών με πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, καθώς και στη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων, κυρίως στον γραμματισμό, αλλά και στον αριθμητισμό και, επιπλέον, σε συμπληρωματικά αντικείμενα, ώστε αυτοί/ες να καταστούν ικανοί/ες να αντεπεξέλθουν στο πρόγραμμα σπουδών τους και να παραμείνουν στο εκπαιδευτικό σύστημα ολοκληρώνοντας τις σπουδές τους. Η πράξη αποσκοπεί στην ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης και την αποτελεσματική ένταξη των προαναφερόμενων μαθητών/-τριών. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί που θα απασχοληθούν στο πλαίσιο της Πράξης θα στελεχώσουν τις Τάξεις Υποδοχής με κύριο αντικείμενο την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, αλλά και τη διδακτική στήριξη σε άλλα αντικείμενα, ώστε να διευκολύνεται η ομαλή προσαρμογή και η παραμονή στο εκπαιδευτικό σύστημα των μαθητών/τριών από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, των μαθητών/τριών με πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, καθώς και των προσφυγοπαίδων. Η λειτουργία των ΤΥ στηρίζεται στις Διεθνείς Συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η πρόσβαση των παιδιών προσφύγων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι ισότιμη με τα παιδιά της χώρας υποδοχής. Σκοπός της λειτουργίας τους είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν από την πολυπολιτισμική και πολυεθνική φυσιογνωμία της εκπαίδευσης καθώς τα παιδιά προέρχονται από ένα διαφορετικό πολιτιστικό και θρησκευτικό περιβάλλον.

3. Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ)

Με την Υπουργική Απόφαση 152360/ΓΔ4/2016-ΦΕΚ 3049/23-9-2016, τεύχος Β', η ελληνική Πολιτεία ιδρύει τις Δομές Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων. Στην Υπουργική Απόφαση καθορίζεται επιπρόσθετα η οργάνωση και η λειτουργία των ΔΥΕΠ, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και η διαδικασία και τα κριτήρια στελέχωσης των συγκεκριμένων δομών. Οι ΔΥΕΠ ιδρύονται εντός των σχολικών μονάδων εκείνων των Περιφερειακών Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας, μέσα στα όρια των οποίων υφίστανται κέντρα φιλοξενίας. Σε κάθε σχολική μονάδα αντιστοιχεί μία αυτοτελής

ΔΥΕΠ, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερα τμήματα, αναλόγως του αριθμού των μαθητών. Ειδικότερα για την εκπαίδευση των παιδιών ηλικίας 4-5 ετών που διαμένουν στα κέντρα φιλοξενίας, ιδρύονται ΔΥΕΠ ως Παραρτήματα Νηπιαγωγείων που λειτουργούν εντός των κέντρων φιλοξενίας. Επιπλέον, παρέχεται η δυνατότητα να ιδρύονται ΔΥΕΠ για την εκπαίδευση παιδιών ηλικίας 6-12 ετών (Δημοτικό) και 13-15 ετών (Γυμνάσιο) ΔΥΕΠ ως παραρτήματα σχολικών μονάδων, που λειτουργούν εντός των κέντρων φιλοξενίας (παρ. 2 και 3, άρθρου 1. Υπουργικής Απόφασης 152360/ΓΔ4/2016-ΦΕΚ 3049/23- 9-2016, τεύχος Β'). Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 5 της Υπουργικής Απόφασης, ο κατώτερος αριθμός μαθητών/τριών, για τον οποίο δημιουργείται ένα τμήμα ΔΥΕΠ ορίζεται στους/ις 10 μαθητές/τριες και ο ανώτερος στους/ις 20 μαθητές/τριες. Απόκλιση από τον προαναφερόμενο αριθμό μαθητών/τριών εγκρίνεται με απόφαση του Περιφερειακού Διευθυντή Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, κατόπιν εισήγησης του Συντονιστή Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ). Τέλος, για τη λειτουργία των ΔΥΕΠ χρειάζεται να υπάρχει εύλογη απόσταση των σχολικών μονάδων από το κέντρο φιλοξενίας, ύπαρξη διαθέσιμων και κατάλληλων αιθουσών και ύπαρξη κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής (παρ. 1, άρθρου 2 Υπουργικής Απόφασης 152360/ΓΔ4/2016-ΦΕΚ 3049/23-9-2016, τεύχος Β').

Για την εκπαίδευση των προσφύγων μαθητών/τριών στις ΔΥΕΠ μετά από αίτησή τους ορίζονται, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία, μόνιμοι/ες εκπαιδευτικοί, οι οποίοι/ες βρίσκονται στη διάθεση των οικείων Περιφερειακών Υπηρεσιακών Συμβουλίων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΠΥΣΠΕ-ΠΥΣΔΕ) ή αποσπώνται εκπαιδευτικοί στη σχολική μονάδα εντός της οποίας λειτουργεί η ΔΥΕΠ ή ανήκει στο παράρτημα το οποίο ιδρύθηκε εντός του κέντρου φιλοξενίας. Επίσης, μόνιμοι/ες εκπαιδευτικοί που δεν συμπληρώνουν το υποχρεωτικό διδακτικό τους ωράριο μπορούν να απασχολούνται, κατόπιν αίτησής τους, μέχρι και τη συμπλήρωση του υποχρεωτικού διδακτικού τους ωραρίου και στις ΔΥΕΠ. Οι ΔΥΕΠ, ωστόσο, μπορούν να στελεχώνονται και από αναπληρωτές/τριες εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων, οι οποίοι/ες προσλαμβάνονται και απασχολούνται με ωράριο πλήρες ή μειωμένο. Οι προσλήψεις των αναπληρωτών εκπαιδευτικών στις δομές γίνονται με τη χρήση των ενιαίων υφιστάμενων πινάκων αναπληρωτών εκπαιδευτικών ΠΕ και ΔΕ όλων των κλάδων του ΥΠΑΙΘ. Στο πλαίσιο αυτό, στις Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (άρθρο 38 του Ν. 4415/2016, Α' 159) εφαρμόζεται Εβδομαδιαίο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα είκοσι (20) ωρών (τέσσερις ώρες ημερησίως), το οποίο καλύπτει τη διδασκαλία της Ελληνικής, των Μαθηματικών, της Αγγλικής και των ΤΠΕ, ενώ περιλαμβάνει καλλιτεχνικές και αθλητικές δραστηριότητες. Με την ίδρυση και λειτουργία των ΔΥΕΠ, η ελληνική πολιτεία ανταποκρίνεται με τρόπο ουσιαστικό και παιδαγωγικά ώριμο στην αναγκαιότητα της εκπαιδευτικής ένταξης των παιδιών προσφύγων. Παρά την πολυπλοκότητα αυτή, η προσφυγική κρίση δεν μπορεί να θέτει σε αναμονή την εκπαίδευση και την προσωπική ανάπτυξη των παιδιών.

4. Συμπεράσματα- Προτάσεις

Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) υποστηρίζει τον σχεδιασμό του ΥΠΠΑΙΘ που έχει στόχο την εκπαιδευτική ένταξη των ανήλικων-προσφύγων λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιάζουσες και δύσκολες συνθήκες της προσφυγικής κρίσης που με τη σειρά τους υποδηλώνουν τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών. Τα παιδιά των προσφύγων μετά την απομάκρυνσή τους από τη χώρα τους, έχουν παραμείνει εκτός σχολείου για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ορισμένος αριθμός προσφυγοπαίδων ζουν με την οικογένειά τους σε διαμερίσματα στις πόλεις. Όμως, ο μεγαλύτερος αριθμός των προσφύγων παραμένει στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) και για τους περισσότερους από αυτούς η προοπτική να μετεγκατασταθούν σε άλλη χώρα είναι βασικό ζητούμενο. Τα παραπάνω στοιχεία διαφοροποιούν σημαντικά τα παιδιά των προσφύγων από τα παιδιά των αλλοδαπών και παλιννοστούντων, τα οποία εγγράφονταν στα ελληνικά σχολεία τα προηγούμενα χρόνια, για την εκπαιδευτική ένταξη των οποίων λειτούργησε και λειτουργεί το ευέλικτο σχήμα των Τάξεων Υποδοχής.

Για την εκπαίδευση των παιδιών - προσφύγων σχολικής ηλικίας, το θεσμικό σχήμα των Τάξεων Υποδοχής ανταποκρίνεται στην εκπαίδευση εκείνων των παιδιών προσφύγων που είναι ενταγμένα στον αστικό ιστό και έχουν ως ζητούμενο τη σταδιακά πλήρη ένταξή τους στις κανονικές τάξεις του ελληνικού σχολείου. Μάλιστα, η ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής εντάσσεται στον προγραμματισμό του σχολείου (π.χ. διαθέσιμες αίθουσες), καθώς ο προβλεπόμενος αριθμός αυτών των παιδιών δεν αποδιοργανώνει τη σχολική μονάδα. Στο μεγαλύτερο όμως μέρος του προσφυγικού πληθυσμού που διαμένει στα κέντρα φιλοξενίας θεωρήθηκε σκόπιμο να λειτουργήσει ως προπαρασκευαστικό στάδιο με πρωταρχικό στόχο τη μετάβαση των παιδιών σε μια σχολική κανονικότητα και τελικώς την επιτυχή επανένταξή τους στη σχολική κουλτούρα ο θεσμός των ΔΥΕΠ.. Επιπλέον, είναι αναγκαίο σε αυτή την προενταξιακή εκπαιδευτική διαδικασία να δοθούν στα παιδιά εφόδια χρήσιμα για την ομαλή εκπαιδευτική και κοινωνική τους ένταξη είτε παραμείνουν στην Ελλάδα είτε εγκατασταθούν σε άλλη χώρα. Η επιτυχής ένταξη μεταναστών/τριών και προσφύγων περιλαμβάνει την ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική και πολιτική ζωή της χώρας υποδοχής, τον αλληλοσεβασμό των διαφορετικών πολιτισμικών προτύπων, την κοινωνική αποδοχή από τις τοπικές κοινωνίες, την αρμονική και δημιουργική συνύπαρξη. Προϋπόθεση όλων αυτών είναι η εκπαίδευση τόσο των μεταναστών/τριών και των προσφύγων όσο και των ατόμων που έρχονται σε καθημερινή αλληλεπίδραση μαζί τους. Αυτό μπορεί να το επιτύχει η διαπολιτισμική εκπαίδευση, καθώς προωθεί την κατανόηση ανάμεσα σε ανθρώπους από διαφορετικές κουλτούρες, έχοντας ως επίκεντρο τον σεβασμό και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Με αυτόν τον τρόπο, συμβάλλει αποτελεσματικά στην καταπολέμηση φαινομένων, όπως ο ρατσισμός και η ξеноφοβία. Παράλληλα, διευκολύνει την ομαλή ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών/τριών μαθητών/τριών, αλλά και επ' επέκταση και των οικογενειών τους, στις τοπικές κοινωνίες, προσφέροντας ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση αποκτά ένα διττό ρόλο καθώς εκτός από την αποτελεσματικότερη ένταξη των μεταναστών-τριών επιτυγχάνεται και η εκπαίδευση των ατόμων που έρχονται σε καθημερινή αλληλεπίδραση μαζί τους όπως δάσκαλοι/ες, καθηγητές/τριες, κοινωνικοί/ες λειτουργοί, στελέχη δημόσιας διοίκησης.

Η ένταξη των μεταναστών/τριών και προσφύγων στην Ελλάδα περιλαμβάνει ένα σύνολο δραστηριοτήτων, όπως την κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική και επαγγελματική ζωή. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, αλλά και για τη διαμόρφωση ανθεκτικών και βιώσιμων κοινωνιών, η εκπαίδευση αποτελεί τον βασικό πυλώνα. Μέσα από την εκπαίδευση, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες/τριες (ανεξαρτήτως ηλικίας και φύλου) έχουν τη δυνατότητα να μάθουν τη γλώσσα, να γνωρίσουν τον πολιτισμό και τα πολιτιστικά στοιχεία και να αναπτύξουν κοινωνικές σχέσεις που θα τους/ις εντάξουν στο κοινωνικό σύνολο, καταπολεμώντας έτσι τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η εκπαίδευση διαμορφώνει το κατάλληλο πλαίσιο, καθώς εντός της εκπαιδευτικής κοινότητας μπορούν να προωθηθούν βασικές αρχές και αξίες όπως η ανεκτικότητα, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, η αλληλεγγύη, η ειρηνική συμβίωση και η γενικότερη βελτίωση της καθημερινής αλληλεπίδρασης με τους πληθυσμούς με προσφυγικό και μεταναστευτικό υπόβαθρο.

Προϋπόθεση όλων των παραπάνω είναι η εκπαίδευση των μεταναστών/τριών και των προσφύγων όσο και των ατόμων που αλληλεπιδρούν καθημερινά μαζί τους όπως είναι οι μαθητές/τριες, οι εκπαιδευτικοί, οι κοινωνικοί/ες λειτουργοί και τα στελέχη της δημόσιας διοίκησης. Για να επιτευχθεί η ένταξη των παιδιών προσφύγων στο ελληνικό σχολείο είναι

απαραίτητη η επιμόρφωση σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με βασικό στόχο την προώθηση της κατανόησης ανάμεσα σε ανθρώπους με διαφορετικά πολιτισμικά πρότυπα, την αποδοχή και τον σεβασμό της διαφορετικότητας. Κατ' αυτόν τον τρόπο γίνεται αποτελεσματική η καταπολέμηση φαινομένων, όπως η ξενοφοβία και ο ρατσισμός. Παράλληλα, προσφέροντας ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση, διευκολύνεται η ομαλή ένταξη στις τοπικές κοινωνίες των προσφύγων και των μεταναστών/τριών μαθητών/τριών και κατ' επέκταση των οικογενειών τους.

Για να είναι κανείς «πολυπολιτισμικός» είναι αναγκαία η απόκτηση ικανοτήτων μέσα από την κατάλληλη αγωγή. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή είναι μια ριζικά διαφοροποιημένη πρακτική που καταργεί την αποτυχημένη αφομοιωτική προσέγγιση και το μονοπολιτισμικό μοντέλο στο οποίο βασίζεται η ιστορικά ξεπερασμένη και στενά εθνικά προσανατολισμένη εκπαίδευση. Στοχεύει στη διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας στο σχολείο. Σε αυτό το μοντέλο εκπαίδευσης στηρίζεται ο θεσμός και η λειτουργία της Τάξης Υποδοχής. Από τους στόχους, τις αρχές και τα περιεχόμενα που παρουσιάστηκαν προκύπτουν και συγκεκριμένες πρακτικές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης: Η βασική πρακτική συνίσταται στη συνεκπαίδευση παιδιών που είναι φορείς ενός διαφορετικού πολιτισμικού και γλωσσικού κεφαλαίου με τα παιδιά της κυρίαρχης ομάδας. Με τον τρόπο αυτόν επιτυγχάνεται η απαιτούμενη αλληλεπίδραση και αποφεύγεται η περιθωριοποίηση των μειονοτήτων. Με τη διαπολιτισμική διεύρυνση των προγραμμάτων διδασκαλίας (αντιπροσώπευση των ξένων πολιτισμών σε αυτά, συζήτηση θεμάτων όπως η ξενοφοβία και η σχέση κυρίαρχης ομάδας και μειονοτήτων, γίνεται κατανοητό ότι ο κόσμος δεν είναι αυτονόητος ούτε μονοδιάστατος και ότι οι απόψεις και οι κρίσεις είναι σχετικές). Ειδικότερα στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας στους παράγοντες των ατομικών διαφορών πρέπει να προσθέσουμε τη γλωσσική ανομοιογένεια των μαθητών/τριών. Οι διαφορές όμως αυτές μεταβάλλονται υπό την επίδραση των κοινωνικών-περιβαλλοντικών συνθηκών και της αγωγής. Για να είναι αποτελεσματική η ένταξη των παιδιών προσφύγων είναι βασικό η διδασκαλία να παρέχει διδακτικά συγκείμενα, μέσα στα οποία ο/η μαθητής/τρια κατασκευάζει νοήματα με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις συνθήκες αυτές. Η συνεκπαίδευση των παιδιών δεν έχει νόημα και μάλιστα μπορεί να οδηγήσει σε πολιτισμική αφομοίωση, αν τα προγράμματα δεν συμπεριλάβουν τους «άλλους» και την οπτική τους γωνία. Η διαπολιτισμική προοπτική μπορεί να ενταχθεί σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος, αφού ληφθούν υπόψη τα παρακάτω:

-Να απαλλαγούν τα Προγράμματα Σπουδών και τα σχολικά εγχειρίδια των σχολικών εγχειριδίων από προκαταλήψεις και στερεότυπα.

-Να αναδειχθούν τα πολιτισμικά πρότυπα που υπάρχουν ανάμεσα στους λαούς.

-Να εφαρμόζεται διδακτική μεθοδολογία που συνάδει με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και εφαρμογή προγραμμάτων συνεργασίας μαθητών με διαφορετική κουλτούρα .

Στο πλαίσιο αυτό, κυρίαρχος στόχος είναι η ανίχνευση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ταλέντων που φέρουν ήδη τα παιδιά προσφύγων από την κοινότητα και τη χώρα προέλευσής τους και η εύρεση ομοιοτήτων με τα παιδιά της κυρίαρχης ομάδας Αυτό σημαίνει περισσότερες πιθανότητες επίδρασης στις αντιλήψεις ή και στις στάσεις των μαθητών/τριών. Βασική επίσης προϋπόθεση είναι ο/η εκπαιδευτικός της Τάξης Υποδοχής να επιμορφώνεται στα θέματα που αφορούν στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί κατέχουν έναν ρόλο-κλειδί όσον αφορά την καθιέρωση της διαπολιτισμικότητας στα σχολεία και η εισαγωγή της στην αρχική τους εκπαίδευση και επιμόρφωση θα πρέπει να στοχεύει στην παροχή βασικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Επίσης, είναι σημαντικό να αποδέχονται την πολυπολιτισμικότητα και την διαφορετικότητα και τη στάση τους να χαρακτηρίζει η απαλλαγή από προκαταλήψεις και ρατσιστικές αντιλήψεις. Η πολιτεία παρέχει την απαραίτητη εκπαιδευτική τεχνογνωσία και με τον τρόπο αυτό η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στους στόχους και τις πρακτικές της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης θεωρείται σήμερα ως αναπόσπαστο τμήμα της προετοιμασίας τους για την ανάληψη του επαγγελματικού τους ρόλου. Απαραίτητο είναι, ακόμη, οι εκπαιδευτικοί να λαμβάνουν πρωτοβουλία για την εφαρμογή διαπολιτισμικά προσανατολισμένων διδακτικών προσεγγίσεων στην πολυπολιτισμική τάξη. Οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι/ες στελεχώνουν τις Τάξεις Υποδοχής είναι βασικό να έχουν επιστημονική κατάρτιση και ήθος, διαπολιτισμική επάρκεια και ετοιμότητα, εφόδια που είναι απαραίτητα για την ικανοποίηση της εκπαίδευσης των παιδιών προσφύγων. Επίσης, είναι απαραίτητο να αναπτύξουν

διαπροσωπικές σχέσεις με τα παιδιά, να ικανοποιούν και να αξιοποιούν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα τους. Οι επαφές των εκπαιδευτικών των Τάξεων Υποδοχής με τους γονείς των παιδιών, καθώς και με τους/ις εκπαιδευτικούς των άλλων τάξεων πρέπει να είναι συχνές και ουσιαστικές. Ακόμη, ο επαναπροσδιορισμός των στόχων και η αναδιαμόρφωση του Προγράμματος και των μεθόδων διδασκαλίας, καθιστούν τους εκπαιδευτικούς ευέλικτους και ικανούς να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που προκύπτουν από τις αναχωρήσεις και τις αφίξεις νέων μαθητών.

Τα εγχειρίδια βοηθούν τους/ις μαθητές/τριες με προσφυγικό υπόβαθρο να αναπτύξουν βασικές δεξιότητες πρόσληψης και παραγωγής λόγου, ώστε να μπορέσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα να ενταχθούν στο σχολικό αλλά και ευρύτερα στο κοινωνικό περιβάλλον τους, αποβάλλοντας τα συναισθήματα μειονεξίας που τους δημιουργεί η έλλειψη επικοινωνιακής επάρκειας. Η αναγκαιότητα της καλής εκμάθησης της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας από τους/ις μαθητές/τριες που προέρχονται από γλωσσικές και πολιτισμικές μειονότητες αποτελεί θέμα μείζονος σημασίας στο πλαίσιο της εκπαίδευσης τους. Η ενδεχόμενη γλωσσική περιθωριοποίηση και η συνακόλουθη σχολική αποτυχία τους μπορεί να οδηγήσει σε σχολική διαρροή και στη μελλοντική κοινωνική, οικονομική και πολιτική τους περιθωριοποίηση. Αυτή η προοπτική έρχεται σε αντίθεση με το αξίωμα της παροχής ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση. Η διδασκαλία της δεύτερης γλώσσας υποστηρίζει τους/ις μαθητές/τριες με τρόπο που να μπορούν να ανταποκριθούν με επιτυχία στις ανάγκες των άλλων μαθημάτων τους. Τέλος, σημαντική είναι η αναγκαιότητα αξιοποίησης σε τέτοιου είδους εκπαιδευτικές παρεμβάσεις των θεωριών, των αρχών και των διδακτικών προσεγγίσεων που προκύπτουν από τον ιδιαίτερο κλάδο που αφορά τη «διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας».

Βασική προϋπόθεση για τη αποτελεσματική λειτουργία των ΤΥ και την ομαλή ένταξη των μαθητών/τριών προσφύγων είναι:

- Ενισχυτική διδασκαλία σε επίπεδο τάξης από τον/ην εκπαιδευτικό.
- Τις ΤΥ τα αναλαμβάνουν εκπαιδευτικοί, οι οποίοι/ες είναι μόνιμοι/ες, έχουν κάποιες ιδιαίτερες γνώσεις και είναι ευαισθητοποιημένοι/ες σχετικά με την εκπαίδευση των μαθητών/τριών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Προσεχτική εκτίμηση και αξιολόγηση του επιπέδου γνώσης της ελληνικής γλώσσας των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Εξασφάλιση εποπτικού υλικού και βιβλίων, τα οποία θα χρησιμοποιούνται στις ΤΥ ή ακόμη και συγγραφή νέων βιβλίων, όπου θα περιλαμβάνονται θέματα προσανατολισμένα προς τα ενδιαφέροντα και τα βιώματα των μαθητών/τιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Δημιουργία συνδέσμων ανάμεσα στις ΤΥ, γενικότερα τις σχολικές μονάδες και άλλους φορείς με στόχο τη συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων.
- Ενημέρωση και συνεργασία των γονέων των μαθητών/τριών με μεταναστευτικό υπόβαθρο με διάφορους φορείς και υπηρεσίες, οι οποίες είναι βασικές και απαραίτητες για την περίοδο της εγκατάστασής τους στη χώρα υποδοχής.
- Προσπάθεια να ολοκληρώσουν οι μαθητές/τριες τον κύκλο των ΤΥ σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα και να επανέλθουν σύντομα στην κανονική τάξη.
- Υιοθέτηση πρωτοποριακών μεθόδων διδασκαλίας με στόχο να γίνει ελκυστικό το μάθημα και στη διαδικασία ανίχνευσης της γνώσης να συμμετέχουν και τα ίδια τα παιδιά.
- Εξοπλισμός των ΤΥ με Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές και γενικότερα υλικού, με τη συμβολή του οποίου θα μπορούν οι μαθητές/τριες να προσεγγίσουν και να γνωρίσουν την ελληνική γλώσσα.
- Τήρηση και ενημέρωση ατομικού Φακέλου Αξιολόγησης, όπου θα φαίνεται η πρόοδος των αλλοδαπών μαθητών στους διάφορους τομείς.
- Συνεργασία των εκπαιδευτικών των τάξεων με τον/την εκπαιδευτικό των ΤΥ.
- Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, οι οποίοι/ες παίρνουν μέρος στην εκπαίδευση των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών της τάξης και εμπέδωση μια ξεκάθαρης στάσης απαλλαγμένης από προκαταλήψεις και ρατσιστικές τάσεις για τους/ις μαθητές/τριες με μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Εγκαιρος προγραμματισμός στελέχωσης των ΔΥΕΠ και των Τ.Υ., ώστε να καθίσταται δυνατή και πρακτικά η έναρξη της σχολικής χρονιάς για όλα τα παιδιά, ανεξαιρέτως. Έτσι, δεν

δημιουργούνται πρόσθετα σοβαρά προσκόμματα για τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που εκ των πραγμάτων αδυνατούν να παρακολουθήσουν τη σχολική τάξη, όταν -εκτός του προβλήματος της γλώσσας- έχουν χάσει και τη μισή σχολική χρονιά με ό,τι αυτό συνεπάγεται από εκπαιδευτικής άποψης, αλλά και σε επίπεδο κοινωνικοποίησης.

-Πρόβλεψη ταχύτερων διαδικασιών κάλυψης κενών που προκύπτουν από μη αποδοχή τοποθέτησης εκ μέρους εκπαιδευτικού, αναβάθμιση ωραρίου, μακράς διάρκειας άδειες, ώστε να αποτρέπονται περαιτέρω καθυστερήσεις.

-Έγκαιρος προγραμματισμός διενέργειας διαγωνισμών και σύναψης συμβάσεων μεταφοράς των μαθητών/τριών που διαμένουν σε δομές φιλοξενίας και ΚΥΤ, με πρόβλεψη για ικανή διάρκεια σύμβασης, μέσω της οποίας θα διασφαλίζεται το απρόσκοπτο της φοίτησης.

-Διασφάλιση παρουσίας συνοδού στις μεταφορές με δημόσια σύμβαση παιδιών μικρότερης ηλικίας, σύμφωνα και με τα προβλεπόμενα στη νομοθεσία για την υλοποίηση των μεταφορών. Ενδεχομένως άλλωστε να ήταν σκόπιμη για την ομαλή υλοποίηση των μετακινήσεων, η περαιτέρω πρόβλεψη συνοδείας σε λεωφορεία που μεταφέρουν στο σχολείο ευάλωτες ομάδες ανηλίκων, όπως οι πρόσφυγες, που δεν είναι εξοικειωμένοι/ες με τις συναφείς διαδικασίες.

-Παροχή οδηγιών στις δομές πρωτοβάθμιας υγείας και τα νοσοκομεία της χώρας για τον καθορισμό ραντεβού με σκοπό τον εμβολιασμό ή/και τη χορήγηση του Ατομικού Δελτίου Υγείας Μαθητή (ΑΔΥΜ).

-Διερεύνηση, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας, του προβλήματος καθυστέρησης εμβολιασμών στις δομές, λόγω έλλειψης εμβολίων. Το πρόβλημα αυτό αναφέρθηκε από πολλούς Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) και συνεπάγεται, εκτός των άλλων, καθυστέρηση ένταξης στο σχολείο. Αναγκαίο κρίνεται να εξεταστεί, ιδίως εάν το πρόβλημα πηγάζει από πραγματική έλλειψη εμβολίων ή από το καθεστώς ιατροφαρμακευτικής κάλυψης των προς εμβολιασμό παιδιών.

-Διασφάλιση σε όλες τις δομές της χώρας δωρεάν και λειτουργικής πρόσβασης στο διαδίκτυο, προκειμένου να είναι εφικτή η παρακολούθηση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας κατά τη διάρκεια μη δια ζώσης λειτουργίας των σχολείων.

-Αξιοποίηση υποστηρικτικά των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που παρέχουν υπηρεσίες μη τυπικής εκπαίδευσης ή πρόσκληση τέτοιων Οργανώσεων, όπου δεν υπάρχουν ήδη συνεργασίες, με στόχο τη συνδρομή σε μαθητές/τριες κατά την παρακολούθηση της εξ αποστάσεως εκπαιδευτικής διαδικασίας.

-Υποστήριξη των εκπαιδευτικών στη δομή, παρουσία διερμηνέα.

-Ανάδειξη στους υπευθύνους των δομών της σημασίας της ουσιαστικής σχολικής ένταξης των παιδιών που διαμένουν σε αυτές, τόσο σε επίπεδο καθημερινότητας όσο και μακροπρόθεσμα, προκειμένου να αποδίδεται η δέουσα σημασία και να καταβάλλονται έγκαιρα οι αναγκαίες προσπάθειες για τη διευκόλυνση των διαδικασιών..

-Προγραμματισμός για τη συστηματική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των γονέων παιδιών σχολικής ηλικίας, ως προς το δικαίωμα στην εκπαίδευση και την αντίστοιχη υποχρέωση των ίδιων, σύμφωνα με τα ισχύοντα στην ελληνική έννομη τάξη, σε συνδυασμό με ενέργειες για την αντιμετώπιση της επιφυλακτικότητάς τους.

-Προγραμματισμός δράσεων ευαισθητοποίησης των τοπικών κοινοτήτων, ώστε να κάμπτεται η επιφυλακτικότητα και να διευκολύνεται η ομαλή σχολική ένταξη των παιδιών.

Ένα σημαντικό ζήτημα για τις ΤΥ είναι η μη έγκαιρη κάθε φορά στελέχωσή τους από την αρχή της σχολικής χρονιάς και η μη πρόβλεψη από το σύστημα υποβολής αιτήσεως των εκπαιδευτικών της δυνατότητας να διδάξουν στο ίδιο με το περσινό τους σχολείο, όπου είχαν δημιουργήσει σχέσεις με τους/ις μαθητές/τριες τους. Σημαντικό επίσης θέμα αποτελεί το ότι οι εκπαιδευτικοί που προσλαμβάνονται να διδάξουν στις ΤΥ είναι αναπληρωτές/τριες με μικρή εκπαιδευτική και επιμορφωτική εμπειρία. Στο πλαίσιο αυτό η μεγαλύτερη ανάγκη τους είναι η επιμόρφωσή τους στη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας, επιμόρφωση που για να είναι ολοκληρωμένη απαιτεί χρόνο και εξειδικευμένους επιμορφωτές. Ανάγκη επίσης των εκπαιδευτικών είναι η επιμόρφωσή τους στη διαχείριση της ανομοιογένειας των μαθητών, κυρίως αυτών που φοιτούν στις ΤΥ II. Η ανάγκη αυτή συνδέεται και με τη δυσκολία της επιλογής του κατάλληλου διδακτικού υλικού, το οποίο πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της συγκεκριμένης κάθε φορά τάξης που διδάσκουν.

Βιβλιογραφία

Γκόβαρης, Χ., Θεοδοροπούλου, Ε., & Κοντάκος Α., (Επμ.), (2007). Η παιδαγωγική πρόκληση της πολυπολιτισμικότητας- Ζητήματα θεωρίας και πράξης της Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής, Αθήνα: Ατραπός.

Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη, Β. (1998). Διαπολιτισμική Αγωγή, 4η έκδοση, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νικολάου, Γ. (2000), Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Cummins, J. (1999), Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση, (μετάφραση Σ. Αργύρη), Αθήνα: Gutenberg

Γκόβαρης, Χ. (1994). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, 2η έκδοση, Αθήνα: Ατραπός.

Μάρκου Γ. & Γκότοβος Αθ., (2004). Ομογενείς και αλλοδαποί μαθητές στην ελληνική εκπαίδευση, Αθήνα, Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΙΠΟΔΕ).

Μάρκου, Γ.(1996). Η πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας, η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης.

Μουσούρου, Λ. (1991). Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Αθήνα: Gutenberg.

Πηγές

Υπουργ. Απ. Υ. 818. 2/Ζ/4139/20.10.1980: «Περί ιδρύσεως τάξεων υποδοχής για παλινοστούντες μαθητές σε Σχολεία Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδευσεως της Γενικής Εκπαιδευσεως. Ωρολόγιο και Αναλυτικό Πρόγραμμα».

Νόμος 1404, ΦΕΚ 173/24-11-1983, ο οποίος καταργήθηκε με το Νόμο 1894, ΦΕΚ 110/27-8-1990: «Περί ιδρύσεως τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων».

Προεδρικό Διάταγμα- ΦΕΚ 154 Α 435/10.10.1984: «Ίδρυση και λειτουργία σχολείων αποδήμων ελληνοπαίδων».

ΝΟΜΟΣ 3879/2010 - ΦΕΚ 163/Α/21.9.2010, Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις «Καθορισμός Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας ΖΕΠ»

Υπουργική Απόφαση 152360/ΓΔ4/2016 με θέμα: «Ίδρυση, οργάνωση, λειτουργία, συντονισμός και πρόγραμμα εκπαίδευσης των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (ΔΥΕΠ), κριτήρια και διαδικασία στελέχωσης των εν λόγω δομών». Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Β' 3049/23.09.2016. Ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου, 2019 από: <https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/prosfiges1.pdf>

Υπουργική Απόφαση 139654/ΓΔ4/2017 με θέμα: «Οργάνωση, λειτουργία, συντονισμός και πρόγραμμα εκπαίδευσης των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων.

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών - Αναλυτικά Προγράμματα Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (2002): Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

Εγκύκλιος Φ.1.Τ.Υ /1254/126877/Γ1 «Προγράμματα για την ενεργό ένταξη Παλιννοστούντων, Αλλοδαπών και Ρομά μαθητών στο Εκπαιδευτικό μας σύστημα». 3-10-2008 Διεύθυνση Σπουδών του Υπουργείου Παιδείας.

Εγκύκλιος του ΥΠΑΙΘ: Αρ. πρωτ.: Φ1/54952 /Δ1/13-05-2022. «Οδηγίες και κατευθύνσεις για την ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής (ΤΥ) ΖΕΠ για το σχολικό έτος 2022-2023 σε δημοτικά σχολεία της χώρας – Α' Φάση».

Συντομογραφίες

ΑΔΥΜ: Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή

ΔΕ: Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

ΔΕΠΠΣ: Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

ΔΥΕΠ: Δομή Υποδοχής και Εκπαίδευσης των Προσφύγων

ΕΩΠ: Εβδομαδιαίο Ωρολόγιο Πρόγραμμα

ΚΥΤ: Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης

ΟΕΔΒ: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων

ΠΕ: Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

ΠΥΣΔΕ: Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΠΥΣΠΕ: Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

ΣΕΠ: Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων

ΤΥ Ι: Τάξη Υποδοχής Ι

ΤΥ ΙΙ: Τάξη Υποδοχής ΙΙ

ΥΑ: Υπουργική Απόφαση

ΥΠΑΙΘ: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης